

“Tante Rosa”¹ Sevgi Soysal: Rosa’dan Bize Kalanlar, Kitap Değerlendirmesi

“Tante Rosa” by Sevgi Soysal: What Rosa Leaves Behind – A Book Review

Beyza Nur KILIÇ^a

Öz

Bu çalışmada, Sevgi Soysal’ın “Tante Rosa” isimli kitabının değerlendirilmesi yapılmaktadır. Sevgi Soysal’ın 1973 yılında yayımlanan romanı Tante Rosa, kadın kimliği, toplumsal cinsiyet rolleri ve bireysel özgürlük temalarını merkeze alarak yazılan öncü yayınlardan biridir. Kitap, Avusturya kökenli bir kadın olan Tante Rosa’nın hayat hikayesini bölümler halinde anlatır. Rosa’nın çocukluğundan itibaren yaşadığı toplumsal baskılar, kimlik arayışı ve ataerkil düzenin kadın üzerindeki etkilerini sorgular. Farklı bölümlerden oluşan kitap, Rosa’nın çocukluk hayalleri, evliliği, anneliği ve yalnızlığı üzerinden bir kadının toplumsal rollerle çatışmasını anlatır. Rosa’nın hayatı sıradan bir bireyin öyküsü gibi görünse de toplumsal cinsiyet rollerine karşı bir eleştiridir. Soysal, kadının ev içi rollerle sınırlandırılmasını, itaatkâr ve fedakâr olması gerektiği düşüncesini kitap boyunca eleştirir. O, erkek egemen topluma uyum sağlamak yerine sistemin dışına çıkmayı seçtiğinde bu onu “anormal” yapmıştır. Erkek egemen toplumların anlayışlarını eleştirel ve yer yer ironik

¹ Soysal, S. (2024), *Tante Rosa*, İstanbul: İletişim Yayınları.

^a Lisans Öğrencisi, İstanbul Medipol Üniversitesi, beyza.kilic3@std.medipol.edu.tr, ORCID ID: 0009-0004-1431-2467

anlatım kullanarak inceler ve toplumsal düzenin inşasına katkıda bulunabilecek perspektifler sunar.

Anahtar Kelimeler: toplumsal cinsiyet eşitsizliği, toplumsal baskı, kadının rolleri, özgürlük direnişi, patriarkal.

“At cambazı olamazdı Rosa, çünkü o bir kızdı” (Soysal, 2024).

1.Giriş

Sevgi Soysal’ın Tante Rosa adlı eseri, ilk kez 1973 yılında Ankara’da Bilgi Yayınevi tarafından yayımlanmıştır. Günümüze kadar birçok kez yeniden basılmış olan kitap yaklaşık 110 sayfalık kısa bir roman niteliğindedir. Standart roman boyutlarında (13x19 cm) basılan esere, 9789754942176 numaralı ISBN ile güncel olarak erişilebilmektedir. Fiyatı baskıya göre değişiklik göstermekle birlikte, ortalama 50-80 TL arasında satılmaktadır. Kitabın yazarı, 1936 yılında İstanbul’da dünyaya gelmiş; Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde ve Almanya’da tiyatro eğitimi almıştır. Türk edebiyatında özellikle kadın kimliği, toplum baskısı, bireysel özgürlük ve cinsiyet eşitsizliği gibi konuları işlediği eserleriyle dikkat çeken Soysal; roman, öykü ve deneme türlerinde önemli katkılar sunmuştur. Tante Rosa, yazarın bu konuları özgün bir şekilde işlediği, feminist edebiyat açısından öncü sayılabilecek kısa fakat etkili bir eserdir.

Kitap, Avusturya kökenli bir kadın olan Tante Rosa’nın hayat hikayesini bölümler halinde anlatır. Rosa’nın çocukluk hayalleri, evliliği, anneliği, başarısızlıkları, isyanları ve yalnızlığı üzerinden bir kadının toplumla çatışması işlenir. Rosa’nın hayatı sıradan bir bireyin öyküsü gibi görünse de, toplumsal cinsiyet rollerine karşı bir eleştiridir. Rosa geleneksel rollerle çatışan bir kadındır. Rosa’nın iç dünyası, özgürlük arzusu ve hayal kırıklıklarıyla doludur. Küçük yaştan itibaren dayatılan kadınlık rollerini sorgular ve toplumla uyuşamaması onu yalnızlaştırır. Sevgi Soysal, kitabında kadınların birey olarak var olma mücadelesini Rosa üzerinden sembolize etmiştir. Rosa, kendi kaderini çizmeye çalışırken sistematik olarak dışlanır — bu da kadınların toplumsal cinsiyet sisteminde nasıl yalnızlaştırıldığını gösterir. Kitapta Rosa’nın yaşadıkları, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin biyolojik değil toplumsal bir yargı olduğunu kanıtlar niteliktedir. Rosa gibi kültürel normlar dışında hareket eden kadınların ötekileştirilmesi, günümüzde de gerçekliliğini korumaya devam etmektedir. Kitap,

kadınların bireysel özgürlük ve kimlik arayışını destekleyen güçlü bir örnek olarak karşımıza çıkar.

Kitap kısa bölümlerden oluşur; anlatım yer yer mizahi ve ironiktir. Rosa'nın iç sesi güçlüdür, okura doğrudan seslenir gibi bir anlatım tarzı vardır. Gerçekçi ve sade bir dil kullanır, ama alt metni oldukça derin anlamlar içerir. Kadının ev içi rollerle sınırlandırılması erkeklerin kamusal alanlarda konumlandırılması yani patriarkal düzene karşı, kadının itaatkâr ve fedakâr olması gerektiği kitap boyunca eleştirilir. Toplumun kadınlara biçtiği roller; iyi eş, iyi anne, öğretmen, “makul kadın” olmak Rosa'nın bireysel kimliğini bastırmak zorunda kalışını gösterir. Rosa'nın hayatı boyunca farklı kimliklere bürünmeye zorlanması ve özgürlük arayışında olması, patriarkal yapı tarafından engellenişini gösterir. Bu durum, kadınların erkeklerle eşit haklara erişmesinin önündeki yapısal engelleri simgeleyerek ve okuyucuya anlatır.

Toplumda kadınların ev içindeki emeği görünmez ve küçümsenir. Tante Rosa'nın yaşadığı yoksulluk ve toplumdan dışlanması, kadınlar ekonomik bağımsızlığını neden kazanamadığını gösterir. Aynı zamanda kitapta kadın dayanışmasının eksikliğine de dikkat çekilmektedir. Kadınların birbirine destek olmamasın ve sistemin kadınları nasıl yalnızlaştırdığı kitapta çarpıcı bir şekilde anlatılır.

Kitap 14 kısa hikayeden meydana gelmiştir. Kitabın bölümlerini sırayla ele aldığımızda ilk bölümde Rosa'nın çocukluğunun anlatıldığı görülür. Rosa'nın kendini keşfetme, özgürlük ve bağımsızlık arzusu çok küçük yaşlarda kendini belli eder. Çocuk masumiyetini yansıtan bir tonla başlayan anlatım, büyüdükçe toplumsal baskının sertliğiyle kararır. Yer yer ironik anlatım kullanılarak, toplumsal normlara hafif alaycı bir bakış açısı getirilir. Rosa, erkek çocukların özgürce yaptığı şeylere imrenir: at cambazı olmak gibi... Aslında bu hayali, içinde büyüttüğü bir özgürlük arzusunun sembolüdür. Ancak “at cambazı olmazdı Rosa, çünkü o bir kızdı.” Bu cümle küçük yaşta bile cinsiyetin sınırlandığını gösterir. “Kızlar at cambazı olmaz, terbiye edilirdi.” Rosa'nın özgür davranışları aile tarafından hoş karşılanmaz. Anne-baba figürü, toplumsal rollerin taşıyıcısı konumundadır. Aynı zamanda küçük yaşta cinselliğin bastırılmasıyla karşılaşır. “Gövdesini tanıdığında utandı Rosa. O gövde başkalarının da ilgisini çekebilirdi.” Bu cümlede kadın bedenine duyulan utanç, erkek bakışına göre şekillendirilmiş normların bir sonucudur. “Annesi onun eline sopa vermezdi hiç. Çünkü kız çocuğunun oyunu bile nazik olmalıydı.” şeklinde baskılara maruz kaldığını sık sık görürüz.

Hikâyenin sonunda Rosa ne at cambazı olabilir ne de hayal ettiği özgür ruhlu hayatı yaşayabilir. Bastırılmış bir kadın kimliği ile içe döner.

“Rosa Rahibeler Okulunda” katı disipline sahip bir rahibeler okulundaki çocukluğunu anlatır. Okulda verilen eğitimin, birey olmaktan çok “uygun kadın” yetiştirme üzerine olduğu görülür. “Sessizlik kadına yakışan en güzel süstü.” Soysal bu ifadesiyle, kadınların kamusal alanda ses çıkarma hakkının elinden alındığının altını çiziyor. Aynı zamanda kadının kutsallığından bahsedilirken kadına yüklenen kutsallık aslında itaat ve suskunlukla eşdeğerdir. Hikâyenin devamında Rosa’nın yalnızlığı ve duygusal dünyası hayvanlarla kurduğu bağ üzerinden anlatılıyor. Hayvanlar, Rosa’nın dostu ve sırdaşıdır ancak, zamanla bu ilişki toplum tarafından “tuhaf” bulunarak “Hayvanlara fazla bağlanan kadınların ya kalbi kırık ya da aklı eksiktir.” şeklinde yargılanmıştır. Rosa toplum ve ailesi tarafından dışlanır. Geleneksel kadın rollerini reddeden Rosa, “uygunsuz” olarak görülür ve annesi dahil çevresindeki kadınlar tarafından kabul görmez. Ahlaki normları ve evlilik kurumunu reddettiği için aforoz edilir. Rosa’ya en ağır eleştiriler kadınlardan gelir. Bu, kadın dayanışmasının zayıflığını ve patriarkal düzenin kadınlar arasında nasıl bir bölünme yarattığını gösterir. “Rosa artık aralarına ait değildi. Ne kadınlara ne erkeklere...”

Rosa, toplumun "işe yaramaz" ve "tüketici" olarak gördüğü bir kadındır; evli değil, çocuk sahibi değil ve maddi üretim içinde değildir. Bu nedenle, mezarlıkta ölümlerle ilgilenerek kendini "topluma faydalı" hissetmeye çalışır. Bu durum ironiktir, çünkü toplum normlarına uymayan Rosa, sadece ölümlerle ilgilendiğinde kabul edilebilir hisseder. Kitapta kadın kimliği üzerinden yazarın üretkenlik ve fayda kavramlarını sorguladığını görülür. “Kadın çalışmalı, doğurmalı, evini temizlemeli, bir işe yaramalıydı.” Rosa’nın mezarlıkta “temizlik yapması” bir nevi dini, kültürel “kadınsal hizmettir.” Toplum bunu yadırgamaz, çünkü bu görev yine hizmetkâr bir kadın kimliğini yansıtır. Kutsal kadın rollerini de eleştirir.

Rosa hayal kırıklıkları ve toplumsal baskılar sonrası içsel bir yolculuğa çıkar. Bu yolculuk, onu çocukluğunun geçtiği kırlara ve geçmişteki masumiyetine götürür. Soluk kır çiçekleri, Rosa’nın çocukluğunda hayran olduğu ama sahip olamadığı bir şeyi simgeler. Bu çiçeklere “geri dönmek”, onun temiz arzularına dönmesi anlamına gelir. Toplumun beklentilerinden yorulmuş, iç huzuru arayışındadır. “Suluk kır çiçekleri çocukken ona özgürlüğü fısıldardı, ama büyüdüğünde onları hep başkalarına verdiler.” sözleriyle sitem eder. Bu düşüncesi erkeklerin sahip olduğu özgürlüğe hiçbir zaman layık görülmemesinden kaynaklanan hayal kırıklığıdır. Rosa, hayal kırıklıkları ve toplumsal baskılarla mücadele ederken içsel bir

yolculuğa çıkar. Bu yolculuk, ona toplumun belirlediği rollerle yüzleşme ve kendi kimliğini yeniden keşfetme fırsatı sunar. Toplumsal cinsiyetin getirdiği kimliklerle çatışan Rosa, baskılardan kurtulmayı arzularken “bütün rüzgarlara açık” olma isteği, özgürlüğünü simgeler. Rosa, toplumun kadına dayattığı kimliklere karşı direnme arzusu taşır. “Bütün rüzgarlara açık” ifadesi, bireysel özgürlük ve kimlik keşfi isteğini simgeler. Rosa'nın kendi kimliğini bulma isteği, toplumsal baskılara karşı isyanını gösterir.

Kitabın “Yaşamakta Israr Ediyor” bölümünde Rosa, toplumsal baskılara ve zorluklara rağmen hayata tutunma kararı alır. Bu zorluklar içinde yaşamın anlamı hâlâ vardır ve yaşamakta ısrar etmesi, toplumsal normlara ve kadın beklentilerine karşı bir dirençtir. Anlatım ve dil içsel mücadele ve direnç üzerine kuruludur. Rosa'nın toplumsal baskılara karşı öfkesini ve direncini ifade eder. Anlatımda kullanılan metaforlar ve simgeler bu direnci simgeler.

Rosa, “*Love You (Seni Seviyorum)*” bölümünde toplumsal cinsiyetin kadına biçtiği rol ve beklentilerle yüzleşir. Sevgi, kadının yaşamında önemli bir yer tutarken, Rosa'nın bu duyguyu yaşarken kendisini de sorguladığını görüyoruz. “Seni seviyorum” ifadesi, kadının duygusal ve toplumsal kimliğini sorgulayıp yeniden tanımlamasına yol göstermiştir. Sevgi, toplumsal normlara uymak zorunda olduğu bir alan olmaktan çıkarak aslında hem başkalarına hem de kendine yönelik bir anlam taşır.

“Grand Düşes” bölümünde, Rosa'nın kimlik arayışı ve mücadelesi, toplumsal sınıf ve prestijle ilişkilendirilmektedir. Yazarın bu kavramlar üzerine ederin sorgulamalar yaptığı görülür. Grand Düşes, Rosa'nın iç dünyasında idealize ettiği bir figürdür; ancak bu toplumun kadına yüklediği beklentilerin bir yansımasıdır. Rosa “Grand Düşes'i” arzulasa da, bunun getireceği sınırlamaları anlar. Grand Düşes, kadının toplumdaki yerini ve bu duruma karşı oluşmuş baskıları simgeler. Rosa ise bu rolü kabul etmeyerek kendi kimliğini yeniden inşa etmeye çalışmaktadır.

“Rosa'nın Papağanı” bölümünde, Rosa hayatındaki yalnızlık ve duygusal eksikliklerle yüzleşirken, papağanı ona yoldaşlık sunar. Anlatımda sembolizm ön plandadır; papağan, Rosa'nın içsel dünyasını yansıtır. Rosa'nın papağanı, kadının özgürleşme arayışını ve toplumsal normların dayattığı rollere ve kimliklere karşı duruşunun altını çizer.

“Rosa'nın Düşü” bölümünde, Rosa toplumsal baskılardan ve kimlik sorgulamalarından kurtulma arzusuyla özgür bir birey olarak hayal kurar. Düş, onun kendisi olabildiği bir alan haline gelir. Bu, toplumsal gerçeklikten kaçış değil, özgürleşme ve kendini keşfetme isteğinin

yansımasıdır. Rosa'nın düşü, sınırların ötesinde bir yaşam hayali kurmayı simgeler. Yazar soyut ve simgesel bir dil kullanarak durumu ifade eder.

“Rosa'nın Yolculuğu” bölümünde yazar, Rosa'nın toplumsal rollerin ötesinde kendini keşfetme sürecini anlatılır. Bu yolculuk fiziksel bir hareketin ötesinde, içsel bir dönüşümü temsil eder. Rosa, kendisine yüklenen kimlikleri ve rolleri geride bırakmayı hedefler. Bu süreçte büyük bir değişim yaşar. Metaforik bir anlatı dilinin kullanıldığı yolculukta, Rosa'nın içsel özgürleşme sürecini sembolize edilmiştir. Zaman ve mekan geçişleri, Rosa'nın fiziksel bir yere ulaşırken aslında kimliğini bulma çabasında olduğunu gösterir. Yolculuk, Rosa'nın dış ve ruhsal dünyasında yaptığı keşfi ve benliğini bulma mücadelesini temsil eder.

Kitabın sonuna, “*End Tante Rosa*” bölümünde Rosa, toplumsal normların ötesinde kendisini tanımlayarak öz benliğini bulur. Hikayesi, kadınların toplumsal baskılara karşı direnişini ve eşitlik mücadelesini sembolize eder. Rosa kendi kimliğini şekillendirirken okuyucu da içsel ve toplumsal travmalarla dolu bir yolculuğa çıkar. Kitapta, yazar toplumsal eleştiri yaparak kadının içsel dönüşümü vurgular. Kitabın sonunda, kadının toplumsal cinsiyetle mücadelesinin devam ettiğini gösteren detaylar yer alır.

2. Değerlendirme

Tante Rosa, edebi bir metin olmakla birlikte toplumsal cinsiyet, bireysel özgürlük ve kadın çalışmaları alanlarına doğrudan katkı sunan bir eserdir. Kadın kimliğinin toplum tarafından nasıl şekillendirildiğini irdeleyen eser, Türk feminist edebiyatının öncülerinden biri olarak kabul edilir. Bu alanda yazılmış benzer temalı eserlerle karşılaştırıldığında hem dönemsel bağlamı hem de içerdiği eleştirel bakış nedeniyle özel bir yere sahiptir. Kitap, feminist bir bakış açısıyla kaleme alınmıştır. Sevgi Soysal, ataerki toplum yapısının kadın üzerinde yarattığı baskıları ve kadının içsel çatışmalarını anlatırken, yargılayıcı değil, çözümleyici bir dil kullanır. Yazarın yaklaşımı, bireyin iç dünyasını anlamaya dönük bir perspektif içerir. Rosa karakteri aracılığıyla, toplumsal normlara boyun eğmeyen bir kadın portresi çizen Soysal, bu duruşu tüm esere yayarak istikrarlı bir bakış sergiler.

Yazarın kaleme aldığı dönem, 1970’li yılların Türkiye’sidir. Bu dönem, siyasal baskılar, geleneksel aile yapısının hâkimiyeti ve kadın hareketlerinin henüz yeni geliştiği bir zaman dilimini kapsar. Kitapta bu dönemin izleri açıkça görülür: toplumsal değişim sancıları, modernleşmeyle gelen çatışmalar ve kadının arada kalmışlığı, Rosa’nın yaşamında somutlaşır. Eserin içeriği, pratik yaşantılarla temellenmiş bir eleştirel bakışa sahiptir. Teorik bir söylem

kullanılmaz; Rosa'nın bireysel deneyimleri üzerinden geniş bir kadınlık deneyimi sunulur. Bu bağlamda kitap, teoriye değil, bireysel örnekler üzerinden pratik bir okuma sunar.

Soysal'ın yaklaşımı, olayları derinlemesine analiz ederken Rosa'nın içsel yorumları ve duygusal tepkileriyle ruhsal dönüşümünü sunar. Roman, Rosa'nın yaşamının farklı evrelerini temsil eden bağımsız, tematik bölümlerden oluşur. Yazar, kadının toplumsal baskılarla mücadelesini ve özgürleşme gerekliliğini vurgular. Rosa'nın içsel çatışmaları, anlatının temel dinamiğini oluşturur. Kitap, derin karakter çözümlemesi ve sembolik anlatım bakımından güçlüdür; ancak bölümler arası geçişler bazı okuyucular için zorlayıcı olabilir. Hem akademik hem de genel okuyucu kitlesi için değerlidir, toplumsal cinsiyet çalışmaları ve bireysel bir kadın hikâyesi olarak analiz edilebilir.

Tante Rosa, edebi ve eleştirel bir dille kaleme alınmış, sade ama derin anlamlar taşıyan bir dil sunmaktadır. Yazar, temel kavramları okuyucuya sezdirerek aktarırken, anahtar kelimeler bağlam içinde anlam kazanmaktadır. Üslup, özellikle kadın okurlar ve eleştirel düşünceye açık bireyler için ilgi çekicidir. Duygusal yoğunluk, ironi ve içsel monolog gibi teknikler, metni daha güçlü kılmaktadır. Görsel unsurlar kullanılmamakla birlikte, semboller ve metaforlar canlı bir okuma deneyimi sunmaktadır. Dilin etkileyici ve yoğun kullanımı, kadın kimliği, bastırılmışlık, yalnızlık ve özgürlük temalarını derinleştirmiştir.

3. Kitaptan Beyaz Perdeye

Oldukça yaratıcı ve döneminin ilerisinde bir dille yazılan Tante Rosa günümüzde Sevgi Soysal'ın en çok ilgi gören eseri olmaya devam eder. Bu eser ile Sevgi Soysal'ın muzip, zeki ve özgün yazarlığını gayet net görürüz. Kitap tüm eleştirilere rağmen döneminde de oldukça ilgiyle karşılaşır. Bu ilgi kitabın beyaz perdeye uyarlanmasını sağlar. 1992 yılı yapımı film “Seni Seviyorum Rosa” adı ile gösterime girmiş olup, Rosa karakterini başarılı oyuncu Sumru Yavrucuk canlandırmıştır. Sumru Yavrucuk canlandırdığı bu karakter ile 28. Altın Portakal Film Festivalinde En İyi Kadın Oyuncu ödülüne layık görülmüştür. Aynı zamanda Ertunç Şenkay ise En İyi Görüntü Yönetmeni ödülünü almıştır.

4. Sonuç

Tante Rosa'ya genel bir perspektiften bakıldığında, Rosa'nın yaşadığı temel çatışmanın kaynağının, kadın kimliği üzerinden şekillenen toplumsal baskılar olduğu görülmektedir. Toplumun kadına biçtiği roller ve sınırlar, Rosa'nın yaşamını sürekli olarak kuşatır. Rosa bu

sınırlara karşı direnç gösterse de, kadın oluşu, yaşadığı yenilgilerin hem daha derin hem de daha dramatik algılanmasına neden olur. Sevgi Soysal yalnızca kadının toplum içindeki yalnızlığına işaret etmekle kalmaz; aynı zamanda bireyin genel anlamda toplum karşısındaki savunmasızlığını da görünür kılar.

Rosa'nın tercihleri ve eylemleri, toplumsal normlarla sürekli bir çatışma hâindedir. Onun her düşüşü, bu normlara başkaldırmasının bir sonucu olarak okunabilir. Ancak Rosa'nın en belirgin özelliği, bu düşüşlerin ardından hayata aynı inat ve canlılıkla tutunabilmesidir. Bu bağlamda, Rosa'nın başkaldırısı sadece bireysel değil, aynı zamanda yapısal olan düzenle de bir hesaplaşmadır.

Yeni başlangıçlar onun için bir vazgeçiş değil, tersine bir güçlenme alanıdır. Her yenilgiden sonra daha güçlü kalkar, kendi doğrularını yeniden tanımlar ve bu yolda cesur adımlarla yürümeye devam eder. Toplumun ona yönelttiği eleştiriler, dışlamalar ya da yargılamalar onun kararlarını belirlemez. Rosa, kendisiyle ilgili en net değerlendirmeyi yine kendisi yapar; kimi zaman kendine güven aşılar, kimi zaman kendini sorgular. Toplumun “aykırı” olarak tanımladığı birçok davranış, Rosa'nın gözünde olağan ve doğal karşılanır. Evliliklerinde ya da iş yaşamında süreklilik sağlayamasa da aşkı da ekonomik güvenceyi de aramaktan vazgeçmez. Rosa için mutluluk, toplumun onayladığı kalıplara uyum sağlamakla değil, kendi yolunu cesaretle çizebilmekle ilgilidir. Bu doğrultuda, yürümeyen bir evliliği, bir işi ve hatta çocukları bile geride bırakma kararı alabilir. Romanın yayımlandığı dönemde, Türkiye’de “toplum değerlerine yabancı” bulunarak eleştirilmiş olması da bu nedenledir. Tante Rosa'nın öyküleri Almanya’da geçmesine rağmen, Sevgi Soysal bu anlatılarda oldukça modern ve evrensel bir kadın bakışı sunar. Özellikle bir kadının eşini ve çocuklarını geride bırakarak kendine yeni bir yaşam kurma fikri, o dönemin Türkiye’sinde oldukça sıra dışı ve kışkırtıcı bulunmuştur. Eserin, dönemin ahlaki normlarına ve toplumsal değerlerine uymadığı gerekçesiyle dışlandığı, fakat bu yönüyle de Türk edebiyatında öncü ve cesur bir söylem geliştirdiği açıktır.

Kaynakça

Soysal, S. (2024), *Tante Rosa*, İstanbul: İletişim Yayınları.